

2.2 Kulturpolitik i børnehøjde

Af Jan Helmer-Petersen

Det unge ministerium

Socialdemokraten Julius Bomholt blev i 1961 Danmarks første kulturminister. Hans kulturideologi var, at borgerne skulle møde kunsten og kulturen uanset indkomst, social status og bopæl. Borgernes kulturelle kompetence var en vigtig forudsætning for demokratiet, og hovedopgaven for ministeriet var at støtte det skabende åndsliv og sikre den enkelte borger adgang til kulturen. Der skulle være lige adgang til den kunst og kultur, som hidtil havde været forbeholdt den privilegerede del af befolkningen, så kulturen skulle demokratiseres.

Fra slutningen af 60'erne til midten af 70'erne sker der igen en ændring i dansk kulturpolitik. På baggrund af kommunalreformen i 1971 ønskede de statslige kulturmyndigheder at decentralisere og overdrage flere beslutningsfunktioner til kommunerne og amterne, og en demokratisering af kulturen blev derfor implementeret i udviklingen. Befolkningens egen deltagelse i de forskellige kulturaktiviteter blev vægtet.

Det er i denne periode, at en statslig børnekulturpolitik opstår. Både som en tumleplads for tidens radikale fritænkning, men også som et bud på, hvordan politik, viden og fantasi kan spille sammen mere eller mindre ideelt. Der var ikke de store bevillinger i spil og umiddelbart ingen lovgivning, som var i vejen, så der blev næsten frit spillerum for legelysten.

Den kulturelle fødekæde

Under den socialdemokratiske kulturminister Niels Matthiasen, 1971- 73 og 1975-80, blev kulturbegrebet udvidet i forhold til det mere snævre og elitære kulturbegreb, som var udgangspunktet under tidligere ministre. Begrebet tog nu afsæt i en bred forståelse af kultur og forholdt sig til næsten alle aspekter af dagliglivet. Kulturen blev i højere grad et middel til at løse samfundsproblemer, og et centralt omdrejningspunkt blev begrebet *kulturelt demokrati*, som indebar en udbredelse af kultur til alle grupper i befolkningen.

Begrebet *børnekultur*, forstået som kultur produceret til børn, fandtes tilsvarende ikke i 50'erne og 60'ernes kulturelle strømninger. Det var først med ungdomsoprøret omkring 1967-68, at tiden blev moden til at anskue kultur som andet og mere end det voksenstyrede og voksenproducerede, som hidtil havde været det dominerende.

Også her var det Niels Matthiasen, som satte gang i en udvikling i det forholdsvis unge ministerium. Hans tæft for strømninger i tiden svigtede ham sjældent og han tog

tidligt bestik af 68'ernes værdikamp og det opbrud, som var i gang. Han havde også øje for, at børn og unge er det første led i en kulturel fødekæde, som skal hænge sammen for at give kulturpolitikken mening. Kultur begynder i bogstavelig forstand med BØRN. Uden deres interesse i, forståelse for og bidrag til kulturens mange udtryksformer er en kulturpolitik i bund og grund uden perspektiver.

Arbejdsgruppen om Børn og Kultur

Som første led i den nye strategi nedsætter Niels Matthiasen i 1975 et rådgivende organ *Arbejdsgruppen om Børn og Kultur* med gymnasielærer Jens Pedersen som formand. Gruppen havde ikke et egentligt kommissorium, men fik til opgave at redegøre for den børnekulturelle situation og på den baggrund fremsætte forslag til forbedringer.

Den nye arbejdsgruppe fik 7 medlemmer, som tilsammen skulle sikre det helhedssyn på børns dagligdag og livsvilkår, som nu var politikken. Medlemmerne kom fra alle dele af børns hverdagsliv, fra børnehaven og skolen, over fritiden, formidlingen, det kunstneriske felt og ikke mindst forskningen. Arbejdsgruppen fik til at begynde med ingen bevilling, men måtte bede ministeren om midler fra sag til sag.

Gruppen udgav i sine første år en serie af debatoplæg *Børn - Kultur – Samfund* om forskellige aktuelle emner. Den udkom med 8 bind, som alle fik stor udbredelse.

Som sit første større initiativ iværksatte gruppen i 1977 en kortlægning af de 9-12 åriges kultur- og fritidsvaner. Det var den første undersøgelse af sin art herhjemme. Den afsluttende rapport *Kulturens børn* påpegede, at børn i skolealderen er de allermest aktive kulturbrugere i det danske samfund. Den påviste også, at de forskellige kulturgoder er meget ujævnt fordelt over landet, og det derfor er vanskeligt at sige noget nærmere om de forskellige socialgruppers kulturforbrug. To markante konklusioner som gjorde indtryk på både arbejdsgruppen, ministeriets embedsmænd og ikke mindst politikerne.

Den midlertidige arbejdsgruppe slog rødder i Kulturministeriet og selv om Niels Matthiasen dør pludseligt i 1980, samme år som børnekulturrapporten offentliggøres, fortsatte de efterfølgende kulturministre deres fokus på børn og unge. Arbejdsgruppen fik på den måde et langt liv - langt udover, hvad der er normalt for midlertidige udvalg.

PRØV SELV - at sætte noget i gang!

Arbejdsgruppen oprettede sine første støttepuljer i 1977, og de blev bl.a. udmøntet i en tilskudsordning *Prøv Selv* med støtte og rådgivning til børns egne kulturprojekter. Den var helt i overensstemmelse med gruppens meget brede kultursyn, og ikke mindst helt i tråd med den tre-delning af bømekulturbegrebet i *for. med og af børn.* som prægede gruppens arbejde.

Ordningen havde fokus på kulturprojekter, som børn helt og holdent stod bag uden indblanding fra voksne. Den blev lanceret bredt i radio og tv. og gav den gang anledning til den første telefonstorm i Kulturministeriets historie. Ordningens let anarkistiske træk gav også anledning til mange kaotiske episoder, ikke mindst set fra embedsværkets synsvinkel:

- Hvad skulle en ansøgning indeholde?
- Hvem var ansvarlige for de penge, som blev udbetalt?
- Hvem skulle kontrollere, om pengene blev brugt som forventet? Osv. osv.

Det største problem viste sig hurtigt at være behovet for voksenhjælp. Ansøgerne savnede vejledning og ofte også en hjælpende hånd. Lokale ildsjæle måtte træde til og det kom til at betyde et voldsomt pres på administrationen af ordningen. Mange kommuner blev ikke desto mindre tiltrukket af tankerne bag forsøget, og i lyset af den planlagte revision af Folkeoplysningsloven. ønskede mange at prøve kræfter med at Lade børn og unge under 18 år selv komme til.

På sigt fik forsøget en vis betydning for udformningen af mange kommunale kultur- og fritidspolitik, herunder for kulturkonsulenternes arbejdsopgaver, men den anarkistiske tilgang blev på længere sigt for kaotisk for den kommunale administration. Forsøget *er* i dag så godt som usynligt, selvom flere større kommuner stadigvæk forsøger sig med egne initiativer inden for rammerne af Folkeoplysningsloven.

Kulturens Børn

I 1993 blev socialdemokraten Jytte Hilden kulturminister, og hun nedlagde *Arbejdsgruppen om Børn og Kultur* til fordel for *Kulturens Børn* med skolemanden Tage Høyer Hansen som formand. Samtidig skete der en mærkbar ændring i den statslige børnekulturpolitik. Kulturinstitutionerne og kunsten blev væsentlige omdrejningspunkter. Kendetegnende for arbejdet i *Kulturens Børn* var, at det byggede på et rummeligt og demokratisk kulturbegreb og derigennem videreførte traditionerne fra den nedlagte arbejdsgruppe.

En lang række forsøgsprojekter blev sat i gang bl.a. for at opkvalificere formidlingen til børn og unge: *De etablerede kulturinstitutioners formidling til børn og unge* (1994-1996) - et samarbejde mellem *Kulturens Børn*, Teaterrådet og Statens Museumsnavn. Tre museer, tre teatre og tre symfoniorkestre deltog. Samarbejdet opstod i erkendelse

af, at de traditionelle kunst- og kulturinstitutioner ikke var vant til at tage imod børns fortolknings- og forståelseskompetencer, og at børn har krav på formidling tilpasset dem.

Tusindkunst

Et af Kulturens Børns største projekter var forsøgsordningen *Tusindkunst* (1997-2000). Projektets formål var at styrke den kulturelle, kunstneriske og æstetiske dimension i børn og unges institutioner, og det blev iværksat i samarbejde med Kirkeministeriet, Socialministeriet og Undervisningsministeriet med et samlet budget på over 9 millioner kroner.

19 kommuner deltog i projektet med alt fra dagpleje, dagtilbud, skoler, SFO og fritidsklubber. Lokale kunstnere, museer, biblioteker, kirker m.v. bød ind med kulturtilbud og kunstneriske aktiviteter, som kunne inddrages i institutionernes dagligdag. Det var et hovedformål at støtte aktiviteter af og med børn, det vil sige kunst- og kulturprojekter, hvor børn kunne være aktivt medskabende og deltagende.

Forsøget blev videreført i 17 af de 19 kommuner og eksisterer den dag i dag flere steder i landet. Mange af de praktiske erfaringer er desuden blevet brugt ved udformningen af den såkaldte *Huskunstnerordning* som Statens Kunstråd senere iværksatte i samarbejde med Børnekulturens Netværk.

Erfaringer og inspiration fra forsøget er desuden blevet opsamlet i flere rapporter og idébøger (se litteraturlisten). blev i årene efter udbredt og implementeret i nye projekter på både amtligt og kommunalt plan. Den dag i dag lever projektet videre i flere kommuner, og har sat sig spor i den nuværende folkeskolereform og dens tanker om en *Åben skole* og i den tilsvarende ordning *Åben dagtilbud* inden for daginstitutionerne.

Med Kulturens Børn kulminerede mange års udvalgsarbejde på højt fagligt niveau. Udvalget opsummerede selv sine overvejelser og planer i et oplæg til handlingsplan: *Kultur begynder med B... Status og visioner for børne- og ungdomskultur* fra 1998. Her blev fremtidens opgaver pindet ud i en række ambitiøse mål for børnekulturpolitikken:

”Børnedimensionen skal:

- sikres i al relevant lovgivning og understøttes gennem særlige øremærkede midler,
- garanteres i kommunernes, amternes og de statslige institutioners virksomhed,
- sikres indflydelse gennem ansvarsplacering i de politiske, embedsmands- og faglige niveauer,
- indgå som et naturligt element i uddannelsesinstitutionernes virksomhed,

- understøttes af forskning og etablering af netværk på tværs af de børnekulturelle niveauer,
- udvikles og fornyes i nordisk og internationalt perspektiv.”

En form for manifest, som ret præcist opsummerer de forrige 20 års satsninger på statsligt niveau.

Børn i de kulturpolitiske redegørelser

Siden børnekulturbegrebets fremkomst i begyndelsen af 1970'erne har skiftende regeringer og kulturministre haft skiftende fokus på kultur i børnehøjde. Den følgende oversigt giver i korte træk et indtryk af områdets placering i det kulturpolitiske landskab:

Børn og unge i de kulturpolitiske redegørelser og -strategier 1969 – 2014

År	Minister	Fokus på børne- og ungekultur
1969	K. Helveg Petersen (R)	Betænkning nr. 517 (Den blå betænkning), hvor børnekultur alene omtales under teater- og filmområderne. Begge steder som særlige fokusområder hvad kvantitet og kvalitet angår.
1977	Niels Matthiasen (S)	Redegørelsen fremhæver specifikt børnekultur som indsatsområde og det rådgivende organ Arbejdsgruppen om Børn og Kultur som en hovedaktør i arbejdet.
1981	Lise Østergaard (S)	Redegørelsen har fokus på kulturtilbuddene i børns fritid, men alene inden for de mere traditionelle kunstarter samt folkebibliotekerne.
1984	Mimi Stilling Jakobsen (CD)	Redegørelsen omtaler alene børns forhold til film og video som særlige indsatsområder, og fremhæver Arbejdsgruppen om Børn og Kultur som ministeriets rådgivende organ på området.
1989	Ole Vig Jensen (R)	Redegørelse og idéprogram har fokus på børn og unge i både en social og kulturel sammenhæng. Dette helhedssyn er nyt i kulturpolitikken og er udtryk for et nybrud i synet på børn og kultur.
1997	Ebbe Lundgaard (R)	Redegørelsen har ikke særlig fokus på børn og unge, men fremhæver det voksende multimedietilbud til børn og unge som et prioriteret område, hvor såvel kvalitet som kvantitet skal reguleres.
1999	Elsebeth Gerner Nielsen (R)	Første egentlige børnekulturpolitiske redegørelse, hvor Kulturrådet for Børn nedsættes med specifikke opgaver og en årlig bevilling på 7.0 mio. kr.
2014	Marianne Jelved (R)	Børnekulturpolitisk strategioplæg med særlig fokus på henholdsvis småbørn, skolebørn og unge, og med en samlet budgetramme på 40 mio. kr. over en 4-årig periode.

Den børnekulturpolitiske redegørelse

Da den radikale kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen overtog ministeriet i 1999, blev der for første gang nogensinde udarbejdet et børnekulturpolitisk program: *Børn og Kultur. Redegørelse til Folketinget om regeringens børnepolitiske indsats*.

Det var den første egentlige børnekulturpolitiske redegørelse her i landet, og den indeholdt 10 konkrete programpunkter samt fem mere overordnede mål:

1. *Alle børns kulturelle muligheder skal styrkes.*
2. *Alle børn skal have lettere adgang til kulturarven.*
3. *Alle børn skal have flere voksenkontakter*
4. *Alle børn skal høres*
5. *Alle børn skal beskyttes.*

Inspirationen fra FN's Børnekonvention var ikke til at tage fejl af, men også det brede og folkelige kulturbegreb, som især undervisnings- og senere kulturminister Ole Vig Jensen (RV) stod for. Arven fra det grundtvigianske menneskesyn var tydelig, og der skulle nu sættes magt og penge bag de visionære tanker.

Kulturrådet for Børn

For at understøtte programmet blev det tidligere *Kulturens Børn* i 2000 erstattet af et *Kulturråd for Børn* med erhvervsmanden Lars Kolind som formand. Tilgangen til begrebet børn og kultur blev nu bundet op på devisen: 'Hvad skal det gøre godt for?' – dvs. hvorfor er området så vigtigt, at det bør prioriteres højt og sættes på samfundets kulturpolitiske dagsorden.

Kulturrådet fik en større pose penge med, som sammenlignet med tidligere gav mulighed for at sætte handling bag mange af de gode viljer.

Der blev etableret et sekretariat med 7 medarbejdere, og rådet gik i gang med at skabe kontakter og etablere samarbejde på tværs af fagområder og med erhvervslivet som en partner, man gerne ville "lege" med.

For første gang nogensinde steg bevillingen til den statslige børnekultur markant: 18,5 mil. kroner årligt. En vifte af tiltag inden for den skabende produktion blev sat i værk: it-teknologi, det idrætslige, opkvalificering af de voksnes kulturelle og formidlingsmæssige kompetencer, netværksarbejde m.v.

Eksemplerne på aktiviteterne i denne periode er mange:

- Ansættelse af børnekulturkoordinatorer i en lang række kommuner og amter
- Modelforsøg i udvalgte kommuner
- Uddannelses tilbud til kulturformidlere,
- Partnerskaber med erhvervslivet m.v.

Kulturrådet for Børns handlingsplan kom til at bygge på fire grundpiller, som forudsætning for en børnegeneration af kulturbevidste borgere:

1. *Evnen til at vælge (kulturelt demokrati),*
2. *Evnen til at opleve, forstå og skabe (kulturelt demokrati)*
3. *Evnen til at søge det ypperste (kulturel kvalitet),*
4. *Evnen til åbenhed og rummelighed (kulturel mangfoldighed).*

Intentionen i handlingsplanen var at styrke arbejdet med børn og kultur gennem specifikke indsatsområder. Kulturen skulle bruges som løftestang for sikre børns opvækst, identitetsskabelse og liv. Men kulturen og børns opvækst skulle også manifestere sig på den samfundspolitiske dagsorden.

En socio-økonomisk dagsorden kom nu på programmet, og Kulturrådet for Børn tog kontakt til *Mandag Morgen Strategisk Forum* for at knytte andre interessenter og især erhvervslivet til et større projekt. Kun herigennem mente formand Lars Kolind, at man på længere sigt ville være i stand til sikre børnekulturen en høj prioritering på den politiske dagsorden.

Hensigterne blev tydeligt udfoldet i rapporten *Næste generations udviklingspolitik*, hvor der blandt andet blev langet kraftigt ud efter skole- og daginstitutionsområdet, som efter forfatternes opfattelse ikke agerede ud fra et udviklingsperspektiv, men i højere grad var tilpasset arbejdsmarkedets krav.

Projektet blev aldrig søsat i praksis, for ved valget i november 2001 mistede Socialdemokratiet og De Radikale regeringsmagten til en borgerlig regering. Kulturrådet for Børn blev sammen med en lang række andre råd og nævn ramt af den nye statsminister Anders Fogh Rasmussens despekt for eksperter og 'rundkredspædagogik' og nedlagt det følgende år.

Børnekulturens Netværk

Den konservative kulturminister Brian Mikkelsen erstattede i 2002 rådet med et embedsmandsudvalg *Børnekulturens Netværk*. Børnekulturen skulle nu varetages af de større statslige aktører på området: Det Danske Filminstitut, Kunststyrelsen, Kulturarvsstyrelsen og Biblioteksstyrelsen, og de tidligere faglige arbejdsgrupper, udvalg og råd blev udskiftet med embedsmænd og chefer fra de fire styrelser og repræsentanter fra Undervisningsministeriet og Socialministeriet.

For første gang i et kvart århundrede blev området flyttet væk fra et fagligt, rådgivende organ, bestående af fagfolk uden for ministeriet, og over til et rent embedsmandsorgan sammensat af de respektive kontorer i de relevante ministerier og styrelser. På papiret et betydeligt paradigmeskifte, men i praksis stod netværket på skuldrene af flere årtiers fagligt funderet kulturpolitik, og store skibe er som bekendt ikke sådan at få til at skifte kurs.

I *Handlingsplanen for Børnekulturens Netværk 2004 -2005* blev visionerne for kulturpolitikken for børn præsenteret således:

”Børnekultur er tilbud om oplevelser der udvikler og udvider børnenes syn på sig selv og på verden. Børnekultur giver børnene fantasifuldhed og kreativitet - evner, som vi allerede nu kan se, vil være efterspurgt hos fremtidens voksne.”

Børnekulturen udlægges her som et dannelsesredskab, som kan understøtte børns pædagogiske udvikling: en platform for ønskede egenskaber for fremtidens voksne. Børn anskues som tomme kar, der må fyldes op med gode oplevelser for at få de egenskaber, som det forventes, at fremtidens borgere bør indeholde.

På det konkrete plan havde handlingsplanen tre ambitiøse hovedmål for de kommende års arbejde i netværket:

1. *Alle børn skal opleve kulturen, uanset baggrund og bopæl.*
2. *Alle kulturinstitutioner skal inddrages i arbejdet, og*
3. *Alle kunstarter skal deltage på lige fod.*

Den skjulte dagsorden for disse mål var åbenbar:

Ad. 1: På den tid var det stadigvæk et veldokumenteret faktum, at ikke *alle børn* rundt om i landet havde lige adgang til kulturtilbuddene. Enten fordi de ikke fandtes inden for deres rækkevidde, eller fordi de var så bekostelige, at nogle børn ikke havde råd eller tradition for at kunne deltage.

Ad. 2: Langt fra *alle kulturinstitutioner* – statslige, kommunale eller selvejende – var åbne over for et børnepublikum, og der blev nu lagt planer om at formulere særlige resultatkontrakter, som kunne sætte mål for en mere børnerettet indsats.

Ad. 3: Børns adgang til *alle kunstarter* i form af oplevelser og undervisning havde en del huller, hvor f.eks. klassisk musik, opera, dans og billedkunst ikke var tilgængelige på samme måde som mange af de andre.

Til opfyldelse af denne målsætning valgte Børnekulturens Netværk at udpege fem indsatsområder, der alle havde formidling og kvalitetsudvikling som omdrejningspunkt:

- ***Børns møde med den professionelle kunstner***
Blev i 2004 udmøntet i Statens Kunstfonds *Huskunstnerordning* med ansættelse af kunstnere i børns og unge institutioner. Ordningen eksisterer stadigvæk.
- ***Kulturformidling til små børn***
Blev udmøntet i en række publikationer til dagtilbud, og fik betydning for arbejdet med de pædagogiske læreplaner fra 2004, som fremhævede kulturelle udtryksformer og værdier. Initiativet blev udvidet i 2014 med ministeriets samlede strategi for børn og unge, herunder små børn, og de nye læreplaner for dagtilbud.

- **Kvalificering af kulturformidlere**

Blev i 2009 udmøntet i en 3-årig diplomuddannelse for kulturformidlere, der arbejder med børn og unge, i et samarbejde med Odsherred Teaterskole og Sjællands Professionshøjskole. Uddannelsen er under afvikling og ophører i 2023.

- **Børnekultur på nettet**

Netværket videreførte arbejdet med en *Børnekulturportal*, med en bred vifte af informationer, viden og erfaringer fra arbejdet rundt om i landet. Portalen blev gradvist udfaset og endelig lukket i midten af 2010'erne.

- **International børnekulturudveksling**

Netværket videreførte samarbejdet om børnekultur på statsligt niveau mellem de nordiske og europæiske lande i henholdsvis Nordisk Ministerråd og UNESCO-regi. Arbejdet fortsætter i både nordisk og europæisk regi (ACEnet (Embedsmænd i Europa/ EU).

Strategien indebar en videreførelse af tidligere organers tænkning i valg af målgrupper og metoder. Til gengæld var der kommet to nye forudsætninger, som omkring samme tid flyttede fokus tilbage fra det lokale til det centrale:

- Kulturministeriets *resultatkontrakter med de statslige kulturinstitutioner* fik som noget nyt formuleret et særligt mål med fokus på børn og unge som prioriteret målgruppe, og
- Kulturministeriets *regionale kulturaftaler* blev et vigtigt redskab i udviklingen af nye, større initiativer på regionalt og lokalt niveau med børn og unge som målgruppe.

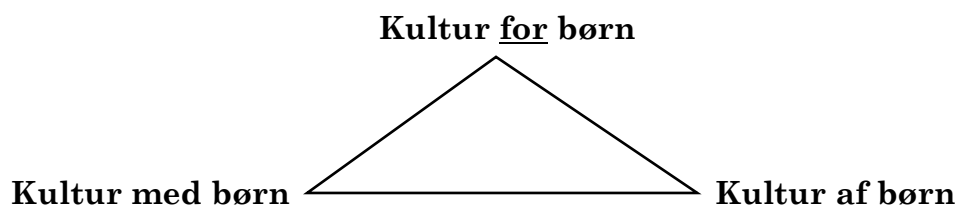
Begge former for bindende og forpligtende samarbejdsaftaler fik stor betydning for arbejdet med børn og kultur på statsligt og regionalt niveau. Aftalerne synliggjorde området og gennem de aftalte tilskudsbeløb gav det samtidig også området prestige, hvor staten sendte et tydeligt og utvetydigt signal om, at området blev betragtet som vigtigt.

Kultur for, med og af børn

Udviklingen i samfundets syn på børn og unge satte sig også tydelige spor i Kulturministeriet og i Arbejdsgruppen om Børn og Kultur og senere hen i 1989 i en række nye initiativer, iværksat i samarbejde med Det Tværministerielle Børneudvalg under Socialministeriet.

Det indebar et gennemført helhedssyn på børns hverdagsliv, hvor for eksempel forskningen i børn, kunst og kultur helt fra begyndelsen blev inddraget i de skiftende arbejdsgruppers diskussioner og initiativer. Gruppens medlemmer talte altid mindst en forsker, og de nyeste forskningsresultater blev derigennem inddraget i arbejdet.

Ikke mindst børneforskeren Flemming Mouritsens klassificering af børnekultur i treenheden: *Kultur for, med og af børn* fik stor betydning for arbejdsgruppens prioriteringer, Opdelingen i de tre kulturformer viste sig desuden at være forholdsvis enkel at administrere i praksis, og den kom derfor til at danne udgangspunkt for de efterfølgende års satsninger både centralt og mere lokalt i kommunerne.

De grundlæggende elementer blev tredelingen mellem:

- *Kultur for børn*, primært skabt af voksne med børn og unge som målgruppe,
- *Kultur med børn*, hvor børnene og de unge er aktive deltagere sammen med de voksne, og hvor processen ofte er baseret på en dialog mellem parterne, og
- *Kultur af børn*, hvor de selv er de skabende, med eller uden voksenindblanding.

Samtidig blev en enkel kulturmodel for sammenhængen mellem de forskellige aspekter i børns brug af kultur en gennemgående "rød tråd". Denne let udvidede model bygger også på en tredeling, nemlig mellem:

- *Den rige oplevelse*, som et vigtigt grundbegreb, hvor såvel kvantiteten som kvaliteten i de kunstneriske udtryksformer spiller grundlæggende ind,
- *Den nuancerede forståelse*, som det redskab, der kan udbygge og skabe sammenhæng, idé, form og struktur i oplevelsen, og
- *Den selvstændige skaben*, som den proces der giver mulighed for selv at prøve kræfterne af, at skabe selv og at udfolde sig i en helhed, som samtidig giver stof til eftertanke og refleksion i det enkelte barn.

Modellen kan anskues som en "kreativ trekant" bestående af elementer, som alle er indbyrdes afhængige af hinanden, og hvor de enkelte elementer er hinandens forudsætninger. En form for "kulturelt kredsløb". der har en nærmest organisk karakter.

Modellen blev i mange år efter anvendt som udgangspunkt for den statslige virksomhed af mere eller mindre tværministeriel karakter men også for den lokale indsats rundt om i kommunerne. Modellen spiller stadig en væsentlig rolle for forståelsen af børnekultur som begreb og for den måde som børnekulturpolitik implementeres på både centralt og lokalt.

Fra centralisme til uddelegering

Et andet vigtigt skridt i den børnekulturpolitiske satsning sker i slutningen af 90'erne. Her flyttes fokus fra centrale initiativer til en indsats med partnerskaber på

lokalt plan. Støtte til lokale forsøg med modelkommuner og børnekulturkonsulenter sættes i gang, og vægten forskydes fra nationalt til mere lokalt samarbejde på både regionalt og kommunalt niveau.

I starten af 00'erne begyndte diskussionen desuden at bølge frem og tilbage mellem to menneskesyn og mellem prioriteringen af henholdsvis 'bredde og 'elite'. Elite forstået som de motiverede - talentfulde. Samtidig kom der fokus på at motivere kommunerne, institutionerne og kulturområderne yderligere, så man kunne nå børn rundt om i hele landet og i alle samfundslag.

Fra Kulturfrø til Kulturprins

Et af Kulturens Børns initiativer var udpegningen af en såkaldt "modelkommune", hvor en enkelt kommune skulle indgå i et direkte samarbejde med Kulturministeriet og Kulturens Børn. Der kom en henvendelse direkte til borgmester Johannes Stensgaard, og efterfølgende blev der indgået en samarbejdsaftale om et treårigt projekt (1997-2000).

Det overordnede formål med projektet var: "at styrke og udvikle indsatsen på det børnekulturelle område i et samarbejde mellem Viborg Kommune og Kulturens Børn. Dette skal ske ud fra et helhedssyn på børns og unges opvækst og med inddragelse af alle relevante parter, ikke mindst børn og unge selv. Der skal herunder sættes særlig fokus på de områder, hvor Viborg Kommune allerede har gjort erfaringer i arbejdet med børn og kultur."

Kulturens Børn ønskede at afprøve hvad en bedre tværfaglig og tværsektoriel organisering kunne betyde for mulighederne for at udvikle nye metoder og strategier for det børnekulturelle arbejde.

Resultaterne af dette forsøgsarbejde skulle senere gerne kunne bruges uden for Viborg Kommunes grænser. Erfaringer og modeller skulle være inspiration for professionelle og frivillige i andre kommuner rundt i landet.

For projektets gennemslagskraft i kommunen var det af uvurderlig betydning, at der samlet blev taget politisk stilling til dette forsøg. Kommunens økonomiske andel i forsøget blev vedtaget i Økonomiudvalget, allerede her lå en understregning af det tværsektorielle aspekt, som havde stor betydning for det brede ejerskab til projektet.

Et af målene var, at alle børn i Viborg Kommune skulle stifte bekendtskab med projektet. Derfor blev projektet døbt 'Kulturfrøen' i form af en lille, glad frø som gik igen i alle mulige sammenhænge. Den fik blandt andet en 'voksen' udgave i form af en frø-dragt, som en voksen kunne bære ved særlige lejligheder.

Modelkommuneforsøget fik stor gennemslagskraft overalt i kommunen, og som borgmester Johannes Stensgaard udtrykte det, var forsøget ikke kun glæde for børnene og deres familier. Det gjorde Viborg Kommune til en attraktiv by at bosætte sig i for børnefamilier. En spådom som kom til at holde stik.

Såvel kommune som region bakkede op om den nye institution, som fik til huse i den nedlagte kasernebygning i udkanten af Viborg. Formålet var at skabe samarbejde, sammenhæng og udvikling inden for børnekulturområdet over hele regionen. Netværket var der allerede, så det var ikke svært at komme i gang. Med økonomisk tilskud fra Kulturministeriets regionale kulturaftaler var der fra starten basis for at etablere et sekretariat og igangsætte diverse fælles projekter og arrangementer.

Et videnscenter for børne- og ungekultur

Projektet succes gav stof til eftertanke, og i begyndelsen af 2002 tegnede der sig et omrids af en ny institution i regionen med Viborg Kommune som katalysator og drivende kraft. Institutionen fik meget naturligt navn efter Kulturfrøen, som forvandler sig til en smuk Kulturprins.

I dag er Kulturprinsen kommet på finansloven og er organiseret som en selvejende institution med en bestyrelse på syv medlemmer, og centret modtager desuden et årligt driftstilskud fra Viborg Kommune. De forskellige projekter bliver finansieret med midler fra fonde, puljer og andre tilskudsordninger.

Centrets flagskib har været projektet 'LegeKunst', som med et stort tilskud fra Nordea Fonden har været med til at udvikle nye metoder i arbejdet med kunst og kultur til de mindste børn i dagtilbuddene. Projektet er blevet evalueret og fortsætter ude omkring i landet for lokale midler.

Læs mere her: [www. Kulturprinsen.dk](http://www.Kulturprinsen.dk) og www.legekunst.nu

Strategien blev udmøntet i en række forsøgsordninger, som alle havde til formål at styrke udviklingen på lokalt niveau, dvs. i umiddelbar nærhed af børnenes bopæl:

- *Modelforsøg* først i Viborg Kommune og senere udbredt til 14 andre kommuner
- *Regionale og lokale børnekulturkonsulenter* i 5 amter og 14 kommuner
- *Regionale kulturaftaler* med fokus på bl.a. talentudvikling m.v.

Samspillet mellem en prioritering af børnekultur på centralt niveau og de regionale og kommunale satsninger blev yderligere forstærket ved kommunalreformen i 2007. Det gav de 98 'nye' kommuner og 5 regioner, der afløste amterne, mulighed for at skabe en planlægning, som var bedre funderet rent økonomisk. Samtidig blev der skabt større sammenhæng og helhed i arbejdet med kunst og kultur på kommunalt plan.

En rapport fra 2011 konkluderer således, at omkring 35 kommuner på daværende tidspunkt havde prioriteret børnekulturen højt på den politiske dagsorden. Det skete enten gennem egentlige politikker eller strategier på området eller gennem markante satsninger som f.eks. børnekulturkonsulenter, børnekulturhuse, musiske skoler eller lignende større initiativer.

Efter nedlæggelsen af amterne var kulturen blevet hjemløs på regionalt niveau. Det dannede grobund for oprettelsen af en række kulturregioner som en sammenslutning af kommuner i et geografisk område. De kulturaftaler, som blev indgået mellem Kulturministeriet og de nye kulturregioner kom til at danne grobund for en række markante nye initiativer på børnekulturområdet. I dag er der 13 kulturregioner, hvor langt størstedelen har fokus på børn og unge i forskellige sammenhænge.

Tilsvarende har de kommunale satsninger vist deres værd som samlingspunkt for lokale kræfter og inden for rammerne af de ressourcer, som kommunerne råder over. Det må derfor betegnes som en af de store succes historier i børnekulturens historie, at det rent faktisk er lykkedes at bygge bro mellem staten og kommunerne.

Ildsjæle, netværk og politisk ejerskab

Men succesen kom ikke ud af ingenting. Den havde som hovedregel grobund i de mange ildsjæle, som havde præget området op gennem 80'erne og 90'erne. Ildsjæle som ofte havde taget sagen i egne hænder og stablet aktiviteter og arrangementer på benene rundt om i landet.

Antallet af ildsjæle steg og steg, og når der er mange nok, bliver de ofte til netværk af enkeltpersoner, institutioner og organisationer, som sammen får tingene til at ske. Uden netværk var mange af de initiativer, som blev taget ide to årtier ikke blevet til andet end enkeltstående projekter, som ikke fik grobund. Netværkene skabte den synlighed og i sidste ende pression, som kommunerne snart fik øjnene op for.

Et gennemgående træk er imidlertid, at der ikke er to kommuner her i landet, som gør tingene ens. Uanset viden og erfaringer på området vælger kommunerne at gå egne veje og prioritere børne- og ungekulturen ud fra historiske traditioner, befolkningsunderlag og ikke mindst interessen fra enkeltpersoner.

Men ingen regler uden undtagelser, så da det daværende, statslige organ Kulturrådet for Børn sammen med den daværende Biblioteksstyrelse i perioden 2000-2004 gennemførte et stort anlagt forsøg med lokale børnekulturkonsulenter i 14 kommuner, begyndte der at danne sig et mønster. Der gik så at sige prestige for kommunerne i at sætte fokus på børnekultur i en bred forstand.

Med børnekulturkonsulenterne fulgte ofte en eller anden form for netværksdannelse, som på længere sigt førte til en egentlig børnekulturpolitik. Her kom blandt andet børnekulturhuse til at spille en væsentlig rolle.

Grundlaget for etablering af børnekulturhuse er ofte meget forskelligt, og husene er derfor også af vidt forskellig størrelse, form og indhold. Men fælles for dem er det, at de som regel er etableret i tilknytning til en kommunal satsning på børne- og ungekultur og ofte enten indgår i en børne- og ungekulturpolitik eller er tilknyttet en konsulentfunktion i kommunen.

En anden vigtig nydannelse var etablering af kulturskoler, der blev et fænomen, som i stigende grad har vundet indpas i mange kommuner. Det skal forstås som en samling af undervisningstilbud i fritiden inden for mindst to af de kunstnerisk/kreative udtryksformer, som regel inden for musik, billedkunst og drama, men også medier, dans og rollespil indgår i forskelligt omfang.

Musikskolerne er som de eneste lovbestemte, og de er derfor ofte primusmotor i denne udvikling og er ankeret i den daglige drift, hvor billedskolerne har spillet anden violin. I dag er udviklingen gået i stå, og antallet af egentlige kulturskoler er stagneret.

Et fællestræk ved udviklingen er det politiske ejerskab, som har vist sig altafgørende for, om en kommune har givet sig i kast med nye initiativer. Samarbejdet mellem det politiske niveau og ildsjælene i en kommune har således vist sig at være en nødvendig forudsætning, ofte understøttet af de landsdækkende formidlingsorganisationer som Levende musik i skolen, Teatercentrum og Dansehallerne, der har givet en hånd med.

Samspelet mellem de lokale ildsjæle, de forskellige netværk og det politiske niveau er set i et længere perspektiv det mest afgørende for, om en kommune har påtaget sig opgaven med at skabe et frugtbart miljø for arbejdet med børn, kunst og kultur. Her spiller et helhedssyn på børns dagligliv og en koordinering af de eksisterende tilbud i en kommune en meget væsentlig rolle.

Set i det samme lange perspektiv må vi desværre også konstatere, at det tilsyneladende er forbeholdt de mere velstående kommuner at satse på børnekultur, mens andre må se til fra sidelinjen.

Københavns børnekulturhuse og -steder

København har historisk set dannet ramme om mange børnekulturaktiviteter, da hovedstaden naturligt trækker i kunstnere og kreative sjæle.

Kultur- og Fritidsforvaltningen i Københavns Kommune har for tiden ca. 10.000 kulturaktiviteter om året, hvoraf halvdelen er for børn og børnefamilier. Aktiviteterne omfatter blandt andet kreative holdaktiviteter, workshops, forestillinger mm.

Københavns Kommune har aldrig haft en særskilt børnekulturpolitik, men heldigvis har byens mange kunstneriske ildsjæle, projektmagere og formidlere fået rigtig meget til at ske gennem årene.

I forbindelse med at København var Kulturby i 1996, bevilgede kommunen på forsøgsbasis midler til fire børnekulturhuse i hhv. Sydhavnen, Nordvest, Vesterbro og på Amager.

Bevillingen var resultatet af lokalområdernes aktivister og frivillige kræfter, og deres evne til at fundraise til både faciliteter og aktiviteter. I årene efter opstod der flere børnekultursteder i de københavnske bydele, baseret på tanken om, at børnekultur skal være lokal og fysisk tæt på børnene og deres familier. >

Børnekulturnetværket i København

Børnekulturnetværket i København har eksisteret i mere end 20 år. Det blev etableret af medarbejdere i kulturhuse og børnekultursteder, som et forum for erfaringsudveksling, udvikling og sparring. Netværket rummer både offentlige og selvejende institutioner i byen - fælles for alle, er medarbejdernes lyst til at blive klogere på feltet, så vi sammen kan udvikle kultur *for, med og af* børn.

Børnekulturnetværket administrerer i fællesskab en pulje af midler fastlagt af Kultur- og Fritidsudvalget. Puljen støtter kulturarrangementer særligt rettet mod børn, der ikke selv opsøger kunst og kultur. At nå de børn, der ikke selv opsøger kunsten, er en vigtig prioritet og omdrejningspunkt i de fleste af vores samarbejder.

Netværket afholder løbende møder og temadage med fokus på fælles udvikling, erfaringsudveksling og inspiration. Børnekulturnetværket er unikt for København - Et fagligt og kollegialt fællesskab på tværs af byen, der løfter medlemmernes arbejde og er en væsentlig drivkraft i det levende og nyskabende børnekulturelle miljø i København.

Børnekulturstedernes mangfoldighed i København

I København er der i dag omkring 17 huse som har børnekulturelle aktiviteter på programmet. Hvordan der arbejdes med børnekultur, spænder vidt fra hus til hus. Der er både huse bygget og indrettet direkte til formålet, huse hvis omdrejningspunkt er noget helt andet, men hvor børnene er et aktivt greb i arbejdet og huse hvor børnekulturen er en vigtig del af den lokale byudvikling. På nogle måder er mangfoldigheden et udtryk for det lokale særkende og en tilpasning til de enkelte bydele, på andre måder er mangfoldigheden en afspejling af lokal prioritering. Her præsenteres tre huse, som et blik ind i den københavnske mangfoldighed.

Børnekulturhus Ama'r har eksisteret siden 1994 - først i en skurvogn på Øresundsvej, senere i lånte lokaler i det lokale medborgerhus, og senest i vores helt eget børnekulturhus tegnet af Arkitekt Dorthe Mandrup. Det nye børnekulturhus blev indviet i 2013 som det første kulturhus i Danmark bygget kun til børn.

Visionen er at skabe frugtbare møder mellem børn og kunstnere fra forskellige kunstarter og genrer. Vi tror på at i kunsten - uanset hvilket udtryk der er tale om - kan børnene finde et tredje sted at være og lære; et håndværk, en måde at udtrykke sig på, noget om verden, om sig selv og om andre. Vi tror på at det er her, det hele menneske dannes.

I formiddagstimerne afvikler vi huskunst-projekter for skoleklasser og daginstitutioner og om eftermiddagen fyldes huset af de børn, der går på husets kulturskole. I weekender og ferier skaber vi oplevelser for børn og deres familier, hvor årshjulet følger skolernes rytme: sommerferien er præget af camps, festivaler og sommer på stranden. Vinteren er tid til at rykke indendørs med kreative tilbud og julekalenderen, *24Hemmeligheder*.

Børnekulturhuset er del af Amager Kulturpunkt, der omfavner flere af Amagers kulturinstitutioner. Herunder bl.a. Teater Zebu, som vi løbende samarbejder med.

Som kommunalt kulturhus skaber vi kultur for de mange, uden at gå på kompromis med den kunstneriske kvalitet. Vi har konstant øje for de børn, der vokser op uden adgang til kunst og kultur og ser det som vores pligt at gå en ekstra mil for netop at få kontakt til de familier - gennem organisationer, boligsociale medarbejdere, opsøgende skolesamarbejder og andet relations-arbejde. <https://bornekulturhusamar.kk.dk/> >

Børnekulturstedet Karens Minde ligger i Sydhavnen. Karens Minde Kulturhus er en oase - et åndehul i byen - med store gamle træer, heste, får, kaniner, alpakaer og et sprudlende og folkeligt hus. Huset omfavner flere kulturorganisationer, herunder Børnekulturstedet, der er en selvejende institution med fast driftstilskud fra Københavns Kommune.

Børnekulturstedet er en samlende kulturinstitution i bydelen: Vi tiltrækker både ressourcestærke sydhavnere fra det nye og det gamle Sydhavn til vores kulturhold, forestillinger mm. og samtidig underviser vi i skolerne og institutionerne. En del af vores aktiviteter - især vores årlige børnekulturfestival, *Kultur for en tudse*, og vores børnejazzkoncerter under Copenhagen Jazzfestival - tiltrækker en unik kombination af alle sydhavnere uanset baggrund. Vi har en stærk tradition for opsøgende arbejde, hvor vi tager ud og møder de børn og unge, der ikke opsøger kultur af sig selv. Vi har et meget stærkt lokalt netværk med skoler, daginstitutioner, foreninger og boligsociale medarbejdere, som er med til at skabe kontakt til en bred vifte af bydelens børn. De unge har vi succes med at involvere i kulturarbejdet som medarrangører.

Årligt har vi besøg af ca. 10.000 børn og unge mellem 0 og 19 år, som deltager i workshops, koncerter, forestillinger eller andre kulturtilbud. Ca. 500 af dem kommer fast én gang om ugen til en holdaktivitet på Børnekulturstedet. <https://bkultur.dk/>

Børnekulturhuset Sokkelundlille holder til i en gammel jagthytte midt på Utterslev Torv på Bispebjerg. Huset blev bygget som jagthytte for kong Christian d. 7. i 1776. Siden har det haft mange andre funktioner og i 1998, blev huset indviet som børnekulturhus. Sokkelundlilles primære målgruppe er institutionerne i området. Børnehaver og indskolingsklasser, vuggestuer og KKFO'er er vores målgruppe og tætte samarbejdspartnere. Via dem, når vi ud til flest mulige børn - børn fra mange forskellige baggrunde og børn som måske ikke kommer til kulturtilbud med deres voksne. Vi lægger vægt på at kombinere indtryk med udtryk. *Indtryk* gennem en oplevelse som dukketeater, musik, teater, dans osv. *Udtryk* gennem kreative værksteder, hvor børnene selv giver deres egne indtryk udtryk.

Hver sommer rykker Sokkelundlille ud med Cirkusvognen, en malet skurvogn der har kørt hvert år siden 1995, og leverer 4 ugers rullende børnekulturfestival. Cirkusvognen udbyder professionel kunst og kultur (teater, dukketeater, musik, historiefortælling og værksteder). Vognen besøges af mellem 3500 og 4500 børn på de 12 dage festivalen varer. Vognen holder på forskellige lokationer, med er ofte at finde på Utterslev Torv og på Legepladsen Hulgårds Plads.

Vi har et frugtbart samarbejde med Åben skole og tilbyder f.eks.: Vikingeværksted, kunstskeleforløb, samt værksteder med spil og fremstilling af dukker. Dukker er et omdrejningspunkt i Sokkelundlille og vi tilbyder vores brugere forskellige input i denne spændende og finurlige kunstart. Vi har således både egne forestillinger og dukkeværksteder for og med børn. <https://kulturogfritidn.kk.dk/sokkelundlille>
Sokkelundlille er desuden sammen med Børnekulturstedet Valby og Børnekulturhus Ama'r med til at arrangere dukketeaterfestivalen *Puppet Junior*, der finder sted hvert andet år på forskellige udendørs pladser i København. <http://puppetjunior.dk/>

Erfarings- og videndeling

Endnu en succeshistorie er fortællingen om, hvordan skiftende faglige organer i Kulturministeriet har satset på spredning af viden, erfaringer og nye ideer på børnekulturområdet. Hvordan spredes de mest effektivt? Hvordan etableres der platforme for faglige diskussioner? Hvordan inspirerer man til nytænkning og udvikling både centralt og lokalt? Hvordan anvendes den kunstfaglige og æstetiske forskning bedst muligt? Hvad er informationsbehovet? Hvordan når man børnene?

Det var nogle af spørgsmålene, og svarene fik mange forskellige udformninger igennem årene:

Rådgivning, publikationer og netværksdannelse blev de hyppigst brugte værktøjer med en strøm af publikationer om aktuelle emner, oversigter over samarbejdspartnere og konsulentvirksomhed bredt ud i landet. Listen over publikationer er lang, og rummer titler inden for alt fra kommunal planlægning, specifikke kunstarter til statistikker og håndbøger.

I dag er denne virksomhed overladt til de enkelte styrelser og organisationer at påtage sig, men manglen på en fælles aktør er tydelig.

Samlingssteder, diskussionsfora og platforme var andre metoder, som havde den fordel, at de samlede deltagere fra institutioner, organisationer og interessegrupper fra hele landet til konferencer, seminarer m.v. med det formål at udveksle erfaringer og ideer, ofte med afsæt i eksterne oplægsholdere. I dag er også denne virksomhed overladt til de enkelte styrelser og organisationer, men også her er manglen på en samlende arrangør markant.

Børnekulturportalen blev i en årrække det samlingssted på internettet, hvor interesserede kunne finde oplysninger om stort set alle emner inden for børnekulturen. Kulturrådet for Børn stod bag etableringen, men på grund af manglende ressourcer og hjemsted, blev portalen langsomt udfaset og helt nedlagt i midten af 2010'erne. I dag eksisterer der ikke et samlet forum for information og udveksling af viden og erfaringer på nettet.

Netværk for børnekulturforskere var en del af børnekulturportalen, og havde deltagelse af forskere fra hele Norden, samlet i foreningen BIN-Norden. Netværkets medlemmer kunne her synliggøre sig selv og deres forskning, og netværket var med til skabe debat om aktuelle emner. BIN-Norden eksisterer stadigvæk, men har mistet sin platform for synlighed på nettet.

Tværminterielt samarbejde og samarbejde med resten af Norden og Europa har igennem årene været et fællestræk for børnekulturpolitikken. Samarbejde mellem de væsentligste ministerier, især Undervisningsministeriet og Socialministeriet, har stået højt på dagsordenen, og inspiration fra de øvrige nordiske lande kom allerede

tidligt til at spille en stor rolle, bl.a i form af en Nordisk arbejdsgruppe om børn og kultur (Nordisk Ministerråd 1983). Senere kom også samarbejdet i organer under Europarådet og EU med international inspiration. Hvor Danmark i begyndelsen var toneangivende med en lang og rodfæstet tradition på området, har de øvrige lande med årene udviklet egne strategier, som i dag i mange tilfælde langt overgår udviklingen her i landet.

Børn i kulturlovgivningen

Børn er så godt som usynlige i kulturlovgivningen frem til midten af 70'erne. Dog med en enkelt og ikke uvæsentlig undtagelse: Lov om folkebiblioteker fra 1931, hvor betjeningen af voksne og børn blev sidestillet, og dermed dannede baggrund for, at de første egentlige børnebiblioteker kunne etableres.

Siden hen har en række lovændringer inkluderet børn og unge som enten en defineret målgruppe, en særlig brugergruppe eller med øremærkede kulturprodukter:

Filmloven blev startskuddet i 1983 med en 25% øremærkning af statsstøtten, men nok så vigtigt med ansættelse af en børnefilmkonsulent og penge til særlige formidlingsaktiviteter i regi af det Danske Filminstitut.

Teaterloven fulgte efter med en tilsvarende økonomisk prioritering, hvor 25% af statsstøtte til produktion af teater skulle øremærkes til børne- og ungdomsteater. Men allerede i 1980 var staten gået ind med en 50/50 refusion af kommunernes køb af børneteaterforestillinger. En ordning som har haft stor betydning for udbredelsen af børneteater til hele landet.

Museumsloven prioriterede børn som målgruppe, og museernes formidling primært til skoleklasser fik høj prioritet i de forskellige støttepuljer.

Musikloven havde først og fremmest fokus på landets mange musikskoler, og var rettet mod lærernes aflønning og andre driftsmæssige forhold. En egentlig musikskolelov fulgte først i 1990 med statsrefusion til kommunale musikskoler, og i dag er det obligatorisk for kommunerne at have eller samarbejde om en musikskole i området.

Et styringsredskab, som har vist sig meget effektivt i den politiske udvikling er Kulturministeriets *resultatkontrakter* med statslige og statsstøttede kulturinstitutioner. Herigennem har man siden slutningen af 90'erne haft mulighed for at styrke indsatsen på bestemte områder, og her har formidlingen til børn og unge og børn og unge som selvstændig målgruppe været i høj kurs.

Især inden for museumsrådet har resultatkontrakterne haft stor betydning, men også de statslige teatre har fået et betydeligt løft i deres fokus på målgruppen.

Økonomiske prioriteringer

Børn og unge udgør omkring 25% af befolkningen, og derfor bør de have 25% af kulturmidlerne på statsligt niveau. Sådan lød det forjættende budskab for den ideelle prioritering af børnekulturen i Kulturministeriet i begyndelsen af 80'erne. Inspireret af den netop reviderede filmlov, som havde øremærket 25% af produktionsstøtten til børne- og ungdomsfilm, vejrede mange morgenluft, og da teaterloven nogle år senere gjorde kunststykket efter denne gang med 25% statsstøtte til børne- og ungdomsteater, ville jublen ingen ende tage.

Ikke alle producenter af film og teater var lige begejstrede, for pengene blev taget fra de allerede støttede voksenfilm og voksenforestillinger, og hvor skulle talenterne komme fra til de mange nye produktioner? Resultaterne gjorde snart tvivlernes advarsler til skamme, og i stedet blev både den danske film- og teaterverden beriget med en skare af nye talenter, som fik mulighed for at prøve kræfter med kunstarterne. Både Bille August, Søren Kragh Jakobsen og Niels Malmros er børn af den tid, og fik prøvet deres talent af på talrige filmproduktioner for børn og unge.

På sigt blev opbakningen til en øremærkning af bevillinger alligevel for halvhjertet, og i stedet fik prioriteringen en anden form. Det gjaldt f.eks. i revisionen af Museumsloven, hvor museernes formidling til børn og unge blev sat i højsædet, uden at der fulgte øremærkede midler med.

Bevillinger til særskilte børnekulturprojekter og særlige initiativer fra f.eks. Tips- og lottomidlerne og Statens Kunstfond tegnede også billedet i den periode, og selvom der ofte var tale om småpenge i det store regnestykke, gav det alligevel området en vis prestige og satte en dagsorden, som smittede ud over ministeriets rammer.

Op gennem 80'erne og 90'erne gjorde Kulturministeriet hvert andet år status over de samlede bevillinger til børnekultur i en bred forstand. Overraskende nok for kritikerne viste resultatet, at der sammenlagt blev afsat mellem 20-25% af det totale kulturbudget til aktiviteter for børn og unge. Et resultat som holdt sig konstant helt frem til starten af 00'erne, hvor denne opgørelse ophørte.

Hvem griber bolden?

På papiret eksisterer Børnekulturens Netværk stadigvæk i den kulturministerielle verden, men i praksis er det næsten ikke til at få øje på den koordinerende indsats, som netværket har som formål. For slet ikke at tale om nye initiativer eller udviklingsprojekter.

Bolden har i de senere år ligget hos de forskellige styrelser og især Statens Kunstfond, som med skiftende udvalgsformænd har taget handsken op og sat fokus på børns møde med kunsten. Især billedkunstudvalget har gjort sig bemærket med en række

initiativer med det formål at videreføre diskussionen om det vigtige i, at børn og unge får kunst og kultur ind i dagligdagen, i undervisningen, i fritiden osv.

Med udgivelsen af de tre strategier for henholdsvis de små børns, skolebørns og unges møde med kunst og kultur i slutningen af 2014 satte den radikale kulturminister Marianne Jelved børnene øverst på den politiske dagsorden for første gang. Noget der gennemsyrede Kulturministeriet fra høj til lav. Kunst og kultur til børn skulle tænkes ind på alle niveauer.

Med strategierne udmøntedes en lang række tilskud til tværgående aktiviteter, til de tre målgrupper og til adskillige puljer. Der blev i alt afsat 40 mio. kr. over en 4-årig periode.

Strategierne er desværre aldrig blevet evalueret eller fulgt op efter deres afslutning i 2017.

En kanon for børnekulturen

Kulturkanonen blev lanceret af kulturminister Brian Mikkelsen i efteråret 2004. Her nedsatte han syv udvalg, der skulle udvælge hovedværker indenfor den danske kulturarv. Der blev desuden udarbejdet en særlig kanon for børnekultur. Kulturkanonen blev publiceret i januar 2006, bl.a. på en selvstændig hjemmeside.

Børnekulturkanonen bestod af 12 vidt forskellige værker efter indstilling fra de syv udvalg:

- Byggelegepladsen (1931), C. Th. Sørensen
- *De små synger* (1948), Gunnar Nyborg-Jensen (red.)
- *Palle alene i verden* (1949), Astrid Henning-Jensen
- *Anders And og den gyldne hjelm*, (1954), Carl Barks
- Høj stol (1955), Nanna Ditzel
- Legoklodsens (1958), Godtfred Kirk Christiansen
- *Silas og den sorte hoppe* (1967), Cecil Bødker
- *Halfdans ABC* (1967), Halfdan Rasmussen og Ib Spang Olsen
- *Kaj og Andrea*, (1971 ff.), Danmarks Radio, Katrine Hauch-Fausbøll
- *Go' Søndag Morn'* (1980), Anne Linnet
- *Gummi Tarzan* (1981), Søren Kragh-Jacobsen
- *Nøddeknækkeren* (2003), Iscenesættelse og koreografi: Steen Koerner

Især valget af et Disney-produkt vakte en del opsigt, og blev af mange blev opfattet som en bevidst provokation, da det ikke umiddelbart er en del af dansk kulturarv. Brian Mikkelsen ville ikke blande sig i udvalgenes prioriteringer, men slog i stedet fast, at kanonerne var tænkt som et oplæg til diskussion, og derfor udtryk for en bestemt tids vurderinger. En kanon ville på et andet tidspunkt og i en anden tid sandsynligvis se anderledes ud.

En ny kulturminister Mette Bock (Liberal Alliance) tog over og igangsatte projektet "*Kend dit land*", hvor 4. klasser transporteres rundt i busser på tværs af landets kulturinstitutioner ud fra den formodning, at de har brug for at lære deres land bedre at kende. Fire ministerier anvender 72,7 mio. kr. til projektet 2019-22.

Flere kortlægninger og opsamlinger har vist, at der er meget at hente i en prioritering af kunst og kultur, men i kampen om prioriteringer, ikke mindst de økonomiske, har disse argumenter endnu ikke haft den store gennemslagskraft. Et mildt pres fra brugerne, her forstået som forældrene, har tilsyneladende haft en vis betydning, især når det gælder de mindre børn, mens der ikke for pædagogerne eller lærerne synes at være den store forståelse for en højere prioritering af disse aktiviteter.

Konklusioner og perspektiver

Efter næsten 50 år med børnekultur i fokus på det statslige niveau er der særligt tre elementer, som træder tydeligt frem:

1. Børn er generelt accepteret som en ligeværdig del af befolkningen, når det kommer til både tilbud og muligheder for selv at være skabende. Deres plads i den *kulturelle fødekæde* er så at sige blevet cementeret og ophøjet til en hjørnestein i kulturpolitikken.
2. Begreberne: *Kultur for, med og af børn* har også vundet indpas, og anses i dag som ligeværdige elementer i børns kulturelle dannelse. Resultatet er blandt andet blevet et øget helhedssyn på børns dagligdag og en mere tværfaglig tilgang.
3. Samspejlet mellem *det centrale og det lokale* niveau i kulturpolitikken er kommet for at blive, og forståelsen for, at en vellykket central kulturpolitik er afhængig af en tilsvarende kommunal ditto. De er så at sige hinandens forudsætninger.

Med ganske få undtagelser har alle kulturministre i dette halve århundrede prioriteret børnekulturen som selvstændigt satsningsområde. Ikke alle lige helhjertet, men med en klar forståelse af, at børn - så at sige - er kommet for at blive, og at ingen kulturpolitik kan være fuldstændig uden et markant fokus på børn og unge.

Et stort paradigmeskift skete i 2004, da Brian Mikkelsen nedlagde det faglige organ for området (Kulturrådet for Børn), og erstattede det med et internt embedsmandsudvalg (Børnekulturens Netværk). Samtidig blev bevillingerne til særlige initiativer uddelegeret til de forskellige styrelser, og den koordinering, som hidtil var samlet ét sted, blev nu spredt for alle vinde.

Det var et bevidst valg fremtvunget af et ønske om at gøre børnekultur til et område, som alle organer skulle forholde sig til, og som ikke længere skulle forbeholdes et enkelt, fagligt udvalg. På papiret et meget forståeligt og sympatisk træk, men i virkelighedens verden kom det til at betyde, at børnekulturen i flere styrelser fik en stedmoderlig status, helt afhængig af skiftende direktører, udvalgsformænd og

politiske signaler i øvrigt. Kort opsummeret kan man sige, at dér hvor børn ikke bliver udtrykkeligt nævnt, bliver de glemt.

Økonomisk har børnekulturen som tidligere beskrevet haft en omskiftelig tilværelse. De tidligere oversigter over lovbundne midler, som blev lavet til interne brug, viste i en lang periode en nogenlunde konstant andel på omkring 20-25% af de samlede statslige bevillinger til kultur. Disse oversigter har ikke været opgjort i snart mange år, og det er derfor vanskeligt at sætte tal på dagens prioriteringer.

Som nævnt oven for afsatte daværende minister Marianne Jelved i 2014 40 mio.kr, til et fire-årigt udviklingsprogram, og Statens Kunstfond prioriterer stadigvæk en huskunstnerordning til skoler og daginstitutioner. Men bortset fra disse større satsninger har det været småt med særlige programmer eller puljer rettet mod børne- og ungekulturen.

Til sammenligning har de øvrige skandinaviske lande, sær Norge og Sverige afsat betydelige beløb til området i erkendelse af, at en satsning på kvalitetskultur er en satsning på fremtidens bevidste kulturbrugere. I en tid med stærkt stigende pres fra de nye medier er konkurrencen om de nye generationers interesse blevet hårdere, og prioriteringerne mellem godt og skidt kan være sværere at få øje på.

Det åbner for en ny diskussion af, om børnekulturen skal placeres i et reservat med særlige kvalitetskrav og kendetegn i øvrigt, eller om den skal slippes løs på de frie markedskræfters præmisser? Er der stadigvæk behov for positiv særbehandling, eller er vi nået til et punkt i udviklingshistorien, hvor børn og unge selv kan handle og vælge og vrage mellem tilbuddene.

Mulighederne for selv at være skabende har aldrig været større, men fokus i børnenes institutioner, børnehaver og skoler, har desværre aldrig været mindre end i disse år. Et paradoks, som bør mane til eftertanke.

På det statslige niveau er det manglende samarbejde og den manglende koordinering mellem de bestemmende organer et af de mest faretruende tegn, som kan øjnes i horisonten. Men også en øget spredning af ideer, viden og erfaringer trænger sig på, sammen med behovet for mødesteder, virtuelle som fysiske, har vist sig at være stort men uopfyldt.

Kulturministeriet står ved en skillevej, ligesom tilfældet er det for Undervisningsministeriet og Socialministeriet. Hvem griber nu bolden, og giver den et ordentligt los?

Børnekultur i Danmark 1945 - 2020

Teksten kan frit citeres med tydelig angivelse af forfatter, bogens titel og udgivelsesåret 2021.

